

^{4f} KOOPERATİFLERİN GENEL İLKELERİ VE KURULUŞU (GENERAL PRINCIPLES AND ESTABLISHMENT OF COOPERATIVES)

Prof. Dr. Mustafa TOPALOĞLU***

ÖZ

Kooperatifler, TTK'da ticaret ortaklıkları arasında sayılmıştır. Ancak kooperatiflerin tacir niteliğinde olup olmadığı halen neticeye ulaşmamış, tartışmalı bir husustur. Kooperatiflerin diğer ticaret ortaklıkları ile ayrılan, farklı yönleri bulunmaktadır. Bu farklılıklardan biri de kooperatiflerin kuruluşuna ilişkindir. Kooperatiflerin kuruluşu diğer ticaret ortaklıklarından farklı olarak izne tabidir. İzin, Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan matbu ana sözleşme örneklerinin kullanılıp kullanılmamasına göre Ticaret İl Müdürlüğü veya Ticaret Bakanlığı tarafından verilir. Birçok farklı süreç içeren kooperatiflerin kuruluş işlemleri, Türk hukukunda etraflıca işlenmiş değildir. Bu nedenle, çalışmamızda kooperatiflerle ilgili genel bilgilere yer verildikten sonra kuruluş aşamaları ve kuruluşta talep edilen belgelere de yer verilerek incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kooperatif hukuku, kuruluş

ABSTRACT

Cooperatives are considered among commercial partnerships in the Turkish Commercial Code. Yet, whether the cooperatives are merchants or not, is still a controversial issue. Cooperatives have different aspects that distinguish them from other commercial partnerships. One of these differences is related to the establishment of cooperatives. The establishment of cooperatives is subject to permission, unlike other commercial partnerships. That permission is given by the Provincial Directorate of Commerce or the Ministry of Commerce, depending on whether the printed articles of association prepared by the Ministry of Commerce are used or not. The establishment procedures of cooperatives, which include many different processes, have not been examined in detail in Turkish law. For this reason, in our study, after giving general information about cooperatives, the stages of establishment and the documents requested in the establishment have been examined.

Keywords: Cooperative law, establishment

^{4f} Eserin dergimize geliş tarihi: 24.02.2021. İlk hakem raporu: 22.03.2021. İkinci hakem raporu: 08.06.2021. Onaylanma tarihi: 08.06.2021.

* Özyeğin Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

** Yazarın ORCID belirleyicisi: 0000-0002-9463-5490.

Eser Atf Şekli: Mustafa Topaloğlu, "Kooperatiflerin Genel İlkeleri ve Kuruluşu", YÜHFD, C.XVIII, 2021/2, s.645-665.

I. Kooperatifler Hakkında Genel Bilgiler

A. Tanım ve Nitelik

Kooperatifler Kanunu (KK)¹ m. 1 gereği kooperatifler; ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli tüzel kişiliği haiz ortaklıklardır.

Kooperatifler, kişi birliği olup diğer kişi birlikleri olan dernek ve ortaklıklardan amaç bakımından ayrılır. Kooperatifler, amacı kar elde etmek ve paylaşmak olan ortaklıklardan farklı olarak kar elde etme ve paylaşma şeklinde ticari bir amaç güdemez². Kooperatifler, ortaklarının ekonomik menfaatlerini karşılamak ve ihtiyaçlarını temin etmek amacı güderek temelde ortaklarının ekonomilerini iyileştirmeyi hedefler³. Böylece ortaklarına ekonomik yarar sağlayıp onu korumayı amaçlar⁴. Bu bakımdan kooperatifler, ideal amaçlarla kurulan derneklerden de ayrılır.

Kooperatiflerin tacir niteliğine sahip olup olmadığı tartışmalıdır. 6762 sayılı ETK döneminde de husus tartışmalı olup yargı kararlarında da birlik söz konusu değildi⁵. Kooperatifleri tacir saymayan Yargıtay kararlarının ve doktrindeki görüşlerin bir kısmı, KK'da kooperatifin tanımına ilişkin birinci maddede niteleme yapılırken kooperatif için teşekkül kelimesi kullanılmasından yola çıkmaktaydı⁶. Ancak bu dönemde aksi görüşler de ileri sürülmekteydi⁷.

TTK döneminde ise, 5146 sayılı Kanun ile KK'da yapılan değişiklik sonucunda kooperatifi tanımlayan birinci maddede teşekkül yerine ortaklık ifadesi kullanılmıştır. TTK'da da kooperatifler, ETK m. 136 hükmünde olduğu gibi kooperatifler ticaret şirketleri arasında sayılmıştır (TTK m. 124 (1)). TTK döneminde 15. Hukuk Dairesi tarafından verilen bir kararda konu yapı kooperatifleri bakımından ele alınmış ve kooperatiflerin tacir niteliğinde olmadığı sonucuna varılmıştır⁸. Belirtmek gerekir ki KK'da kooperatifin tanımına ilişkin yapılan değişiklik ve TTK m. 124 hükmünde kooperatiflerin halen ticaret ortaklığı olarak

¹ 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu.

² Poroy, Reha/Tekinalp, Ünal/Çamoğlu, Ersin, Ortaklıklar Hukuku II, Yeniden Yazılmış 13. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2017, s. 588; Eriş, Gönen, Açıklamalı-İçtihatlı Uygulamalı Kooperatifler Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1998, s. 13.

³ Üstün, Yusuf/Aydın, Muhittin, Kooperatifler Hukuku, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2014, s. 70.

⁴ Eriş, s. 14.

⁵ Kırca, İsmail, "Kooperatiflerin Tacir Niteliği Hakkında Yargıtay'ın Tutumu: Kanuna Aykırı Yorum Mu Yoksa Örtülü Boşluk Doldurma Gayreti Mi?", BATİDER, C. XXXIII, S. 2, 2017, s. 5-25, s. 8 vd.

⁶ Kırca, s. 10-11.

⁷ Kırca, s. 12; Kooperatifler kazanç paylaşma amacı gütmemeleri sebebiyle ticaret ortaklıklarından ayrılmakta ve KK m. 1 hükmünün 5146 sayılı Kanun ile değişikliğe uğramadan önceki halinde teşekkül ibaresi ile tanımlanmakta iseler de ETK m. 136 hükmünde kooperatiflerin ticaret şirketleri arasında sayılmış olması ve KK m. 98 hükmü ile anonim şirketlere yapılan atfı gereği kooperatiflerin her halükarda ticaret ortaklıklarına ilişkin bazı hükümlere tabi olduğu ve ETK m. 136 hükmü gereği tacirler ve ticari işlere ilişkin tüm hükümlerin kooperatifler bakımından uygulama alanı bulacağı hakkında bkz. Arpacı, Abdülkadir, Açıklamalı-İçtihatlı Kooperatifler Kanunu ve Uygulaması, Temel, İstanbul, 1990, s. 20-21.

⁸ Kırca, s. 15-16.

sayılması hususları kooperatiflerin tacir sayılması gerektiğini işaret etmektedir⁹. KK m. 98 hükmünde Kanun'da düzenlenmeyen hususlarda TTK'nın anonim şirketlerine ilişkin hükümlerinin uygulanacağını öngörülmesi de bu görüşü destekler niteliktedir¹⁰. Netice olarak kooperatifler, ticaret ortaklıklarından farklı olarak kar elde etmek ve bunu ortaklarına dağıtmak amacı taşımaya da ekonomik bir amaç gütmektedirler¹¹.

Günümüzde Yargıtay halen kooperatiflerin tacir olmadığı görüşündedir¹². Bununla birlikte Yargıtay'ın birçok kararında kooperatiflerin tacir niteliğine sahip olduğu yönünde ısrarlı muhalefet şerhleri söz konusudur¹³. Kooperatiflerin tacir olup olmadığı, sözleşme cezası istenip istenemeyeceği ve kooperatiflerden ticari borçlara uygulanan temerrüt faizinin istenip istenemeyeceği hususları bakımından önem taşımaktadır. Bu konuda bir içtihadı birleştirme kararı çıkmasının tartışmaları sona erdirmek adına faydalı olacağı düşünülmektedir. Kanaatimizce TTK m. 124 (1) hükmü açıkça kooperatifleri ticaret şirketleri arasında saymıştır. TTK m. 124 hükmünün gerekçesinde "*Maddenin birinci fıkrası 6762 sayılı Kanununun 136 ncı maddesinin tekrarından ibarettir. Hükümde yer alan "kooperatif şirket" ibaresi ile ilgili tartışma, 2004 yılında çıkarılan 5146 sayılı Kanunla (Resmî Gazete: 07/05/2004 tarihli ve 25455 sayılı), KoopK'da yapılan değişiklikle son bulmuştur. Çünkü, anılan Kanun kooperatifin şirket olduğunu belirtmiştir (KoopK m. 1). Gerçi anılan Kanunun 1 inci maddesinde kooperatifin şirket olduğu ifade edilmekte, ticaret şirketi olup olmadığı hususu açık bırakılmaktadır. Bu boşluk dolayısıyla, bir tartışma başlatılabilir ve kooperatifin ticaret şirketi olmadığı teorik olarak ileri sürülebilir ve 124 üncü maddenin kooperatifin ticaret şirketi kabul etmesi eleştirilebilir. Ancak, böyle bir tartışma kooperatif şirketin niteliği tartışmasını davet eder. Anılan şirket adı şirket olamayacağına göre Türk hukukunda üç kategori şirket ortaya çıkmış olur. Kooperatif şirkete uygulanacak hükümler sorunu da diğer sorunların ortaya çıkmasına sebep olur. Tasarı, tüm bu çözümün güç sorunları ortadan kaldırmak amacıyla kooperatifin ticaret şirketi olduğunu hükme bağlamıştır*" şeklinde ifade edilmiştir. Kanaatimizce kanun koyucunun bu açık iradesi ve Kanun'un lafzına göre kooperatiflerin ticaret şirketi sayılması gerekir. Aynı zamanda TTK'nın başkaca birçok hükmünde de kooperatifler, ticaret şirketleriyle aynı hükümlere tabi kılınmıştır. Örneğin, TTK m. 137'de kooperatifler birleşebilen şirketler arasında sayılmıştır. Bunun yanı sıra geçerli bölümler başlıklı TTK m. 160 hükmü ile geçerli tür değiştirmeler başlıklı TTK m. 181'de de kooperatiflere yer verilmiştir. TTK m. 1531 hükmünde de "kooperatif ortaklığın" "kooperatif şirket" ile aynı anlama geldiği ifade edilmektedir. Sonraki kanun olan ve kooperatife ilişkin özel düzenlemelere yer veren TTK gereği kooperatiflerin ticaret şirketi niteliği taşıdığı açıktır.

⁹ Kırca, s. 19 vd.; Bahtiyar, Mehmet, Ortaklıklar Hukuku, Güncellenmiş 13. Bası, Beta, İstanbul, 2019, s. 1-2.

¹⁰ Bahtiyar, s. 2

¹¹ Bahtiyar, s. 1-2.

¹² Yargıtay 23. HD., E. 2014/10476, K. 2015/3468, T. 8.5.2015 (www.lexpera.com.tr); Yargıtay 23. HD., E. 2016/2898, K. 2018/4347, T. 27.9.2018 (www.lexpera.com.tr).

¹³ Örnek olarak bkz. Yargıtay 23. HD., E. 2020/749, K. 2020/2407, T. 1.7.2020 (www.lexpera.com.tr); Yargıtay 23. HD., E. 2016/5646, K. 2019/2469, T. 29.5.2019 (www.lexpera.com.tr); Yargıtay 23. HD., E. 2016/2714, K. 2018/5511, T. 27.11.2018 (www.lexpera.com.tr).

B. Ortaklar

Kooperatifler en az yedi ortaktan oluşur (KK m. 2). Kooperatif ortaklığa giren herkesin en az bir ortaklık payı alması şarttır¹⁴. Ortaklar, gerçek veya tüzel kişi olabilir (KK m. 1). Ancak gerçek kişilerin medeni hakları kullanma yeterliliğine sahip olmaları gerekir (KK m. 8). Böylece anonim ve limited şirketlerden farklı olarak kooperatiflerde şirkete ortak olma bakımından ayırt etme gücüne sahip olunması yeterli değildir. Tam ehliyetsizlerin kooperatif ortağı olamayacağı yönünde tartışma bulunmamakla birlikte sınırlı ehliyetsiz kişilerin kanuni temsilci aracılığıyla kooperatif ortağı olup olamayacağı hususu tartışmalıdır. Bir kısım görüş, kanuni temsilci aracılığıyla kooperatif ortağı olma imkanının bulunmadığı yönündedir¹⁵. Ancak aksi görüşteki yazarlara göre sınırlı ehliyetsizler, kanuni temsilcinin izin veya icazeti ile kooperatif ortağı olabilir¹⁶. Anasözleşmede emredici hükümlere aykırı olmamak şartıyla ortakların sahip olması gereken özel şartlar öngörülebilir¹⁷.

Kooperatiflere yabancı uyruklu kişilerin ortak olması bakımından da Kanun'da bir sınırlama söz konusu değildir. Bu sebeple anasözleşmede yabancı uyruklu kişilerin ortak olmasını yasaklayan bir hüküm öngörülmemişse yabancı uyruklu kişiler de kooperatiflere ortak olabilir¹⁸. Kaldı ki yabancılar TTK'da düzenlenen ticaret şirketlerinden birini veya TBK hükümlerine tabi adi şirkete ortak olabilir¹⁹. TTK m. 124 hükmü gereği yabancı yatırımcıların kooperatif kurmaları veya kooperatif üyeliği devralmaları mümkündür. Ancak bir kooperatifin faaliyet konusuna giren işlerin özel bir mevzuat uyarınca yabancılar bakımından yasaklanmış olması halinde yabancıların söz konusu kooperatife ortak olma imkanı yoktur²⁰. Bu çerçevede yapı kooperatifleri bakımından farklı bir değerlendirme yapmak gerekir. Zira yabancıların mülk edinmesine ilişkin hususlar kanunlarla düzenlenmiştir²¹. Yapı kooperatiflerinin yabancı ortakları da yabancıların Türkiye'de taşınmaz mal edinmelerine ilişkin kurallara bağlıdır²². Tapu Kanunu m. 36 hükmünde yabancıların; %50 veya daha fazla hisseye sahip olduğu veya yönetim organını belirleme yetkisine sahip şirketlerin taşınmaz mal veya

¹⁴ Çevik, Orhan Nuri, Kooperatifler Hukuku Uygulaması ve İlgili Mevzuat, Gözden Geçirilmiş ve Güncelleştirilmiş 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 1999, s. 254; Özmen, Kemal, Açıklamalı-Uygulamalı-İçtihatlı Kooperatifler, Güncellenmiş 5. Baskı, Seçkin, Ankara, 2018, s. 71.

¹⁵ Çevik, s. 218. Reşit olmayan kişilerin kooperatif ortağı olamayacağı hakkında bkz. Yargıtay 11. HD., 1.7.1993, E.5391/K. 4895 (Eriş, s. 297).

¹⁶ Arpacı, s. 23-24.

¹⁷ Örnek, Özge, Yargıtay Kararları Işığında Kooperatif Ortaklarının Hakları, Yükümlülükleri ve Sorumlulukları, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020, s. 33; Çevik, s. 225; Üstün/Aydın, s. 91.

¹⁸ Çevik, s. 222; Üstün/Aydın, s. 97; Özmen, s. 66; Coşkun, Mahmut, Kooperatifler Hukuku, Seçkin, Ankara, 2019, s. 70. Yabancıların kooperatif ortağı olabileceği hakkında bkz. Yargıtay 11. HD., 27.9.1997, E.3206, K.3795 (Eriş, s. 276-278); Yargıtay 11. HD., 1.6.1988, E.8889/K.3637 (Eriş, s. 281).

¹⁹ Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu Uygulama Yönetmeliği m. 17: “Yabancı yatırımcıların kurabilecekleri veya iştirak edebilecekleri şirketler, Türk Ticaret Kanunu’nda düzenlenen şirketler ile Borçlar Kanunu’nda düzenlenen adi şirketlerdir. Adi ortaklık, konsorsiyum, iş ortaklığı, ortak girişim gibi isimler altında sözleşmeye dayalı olarak kurulan ve Türk Ticaret Kanunu’nda düzenlenen şirketlerin belirgin niteliklerini taşımayan ortaklıklar, Kanun’un uygulanması bakımından adi şirket sayılırlar”.

²⁰ Arpacı, s. 27.

²¹ Çalışkan, Merdan, “Yapı Kooperatiflerinde Yabancıların Ortaklığı”, Mali Çözüm, Eylül-Ekim, 2010, s. 163.

²² Çalışkan, s.164.

aynı hak edinmek için Valiliklerden izin almaları gerektiği öngörülmüştür²³. Böylece kooperatifte yabancılar %50 veya daha fazla oranda paya ya da yönetim organını belirleme yetkisine sahipse Valilikten izin alınması gerekir.

Hali hazırda bir kooperatife ortak olan bir kişinin başka bir kooperatife de ortak olması bakımından da herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır²⁴. Ancak aynı konularda faaliyet gösteren birden fazla kooperatifte ortak olunması kooperatifçilik anlayışına aykırı olur²⁵. Ticaret şirketlerinin de kooperatif ortağı olması mümkündür. Zira KK m. 1 hükmünde sınırlama yapılmaksızın kooperatifin gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulabileceği ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra, KK m. 9'da da kamu ve özel hukuk tüzel kişilerinin, amaçları bakımından ilgilendikleri kooperatiflerin kuruluşlarına yardımcı olabilecekleri, önderlik edebilecekleri ve ortak olabilecekleri ifade edilmiştir. Söz konusu hükümler KK'da 2004 yılında 5146 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonucunda Kanun'a girmiştir. Değişiklik öncesi, Kanun'un 1. ve 9. maddelerinde kooperatiflerin gerçek kişiler, kamu tüzel kişileri, özel idareler, belediyeler, köyler, cemiyetler ve dernekler tarafından kurulabileceği belirtilmişken, şirket, sendika, vakıf gibi tüzel kişiler kooperatiflere ortak olamamaktaydı²⁶. 5146 sayılı Kanun'un gerekçesinde ayrıntılı olarak açıklandığı üzere ilgili değişiklik ile kooperatiflerin verimlilik ve etkinliklerinin artırılması ve gelişimlerinin sağlanması amaçlanmıştır²⁷.

²³ Topaloğlu, Mustafa, "Yabancı Yatırımcıların Türkiye'de Şirket Kurması ve Hisse Devralması", Ed: Sarı, Selahattin / Balçılar, Mehmet / Gencer, H.Alp, INTERNATIONAL CONFERENCE ON EURASIAN ECONOMIES 2019, Famagusta Turkish Republic of Northern Cyprus 11-13 June 2019, s. 340.

²⁴ Topaloğlu, s. 340; Yargıtay 11. HD., 14.12.1989, E.9653/K.7143 (Eriş, s. 284-285).

²⁵ Çevik, s. 323.

²⁶ Yargıtay 11. HD., 1.3.1996, E.973/K.1262 (Eriş, s. 352); 11. HD., 25.3.1996, E.1593/K.2056 (Eriş, s. 352).

²⁷ "Sanayi ve Ticaret Bakanlığına hazırlanarak 2.4.2004 tarihinde Başkanlığımıza sunulan Kooperatifler Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı, Başkanlığımızca 8.4.2004 tarihinde esas komisyon olarak komisyonumuza havale edilmiştir. Komisyonumuz 15.4.2004 tarihli ve 20 nci toplantısında Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Başkanlığı temsilcilerinin de katılımıyla Kanun Tasarısını inceleyip görüşmüştür. 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun mevcut 1 inci ve 9 uncu maddelerine göre kooperatiflerin gerçek kişiler, kamu tüzel kişileri, özel idareler, belediyeler, köyler, cemiyetler ve dernekler tarafından kurulabileceği açıklandığından, getirilen bu kısıtlama nedeniyle kooperatiflere şirket, sendika, vakıf gibi tüzel kişiler ortak olamamaktadır. Bu durum, üretim ve pazarlama faaliyetlerini limitet veya anonim şirketler kurmak suretiyle birleştirerek büyümeye çalışan küçük sanayicimizin, özellikle küçük işletmelerin yoğun olarak faaliyet gösterdiği; küçük sanayi siteleri, toplu işyeri siteleri, organize sanayi bölgeleri gibi, kooperatiflere ait alanlarda bu şirketler aracılığıyla yatırım yapma eğilimleri önünde bir engel oluşturmakta ve gerek kooperatiflerin gerekse kooperatiflerce yapılan işyerlerinin büyümesini ve verimli çalışmasını engellemektedir. Bu engellemeler nedeniyle, zaman zaman şirketlerin kooperatiflere ortak yapılması için kanuna karşı hile yoluna gidilmesinden dolayı kooperatifler ile şirket ve şirket ile ortaklar arasında hukukî, malî ve idarî bir çok sorun ortaya çıkmaktadır. Kaldı ki, günümüzde özellikle Avrupa Birliği ülkeleri uygulamalarına bakıldığında kooperatif ortaklığı önünde bu tür engellere de rastlanmamaktadır. Şirketlerin kooperatiflere ortak olmasının önündeki Kanundan kaynaklanan bu sınırlamaların kaldırılması bahsedilen sorunları giderebileceği gibi, küçük sanayicimizin; sanayi siteleri, toplu işyerleri ve organize sanayi bölgelerinde yatırım yapmaları, böylece bu alanlarda faaliyet gösteren kooperatiflerin faaliyetlerinin verimlilik ve etkinliklerinin artırılması da mümkün olabilecektir. Ayrıca, özellikle tüketim kooperatiflerinin daha çok işyerlerinde örgütlendiği dikkate alınacak olursa, özel sektör çalışanlarının kurdukları kooperatiflere, çalışanların şirketlerinin kurucu ve ortak olabilmesinin tüketim kooperatiflerinin de teşvik edilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Diğer yandan, Kooperatifler Kanununun mevcut 1 inci maddesinde "kamu tüzel kişileri" denildikten sonra devamında il özel idareleri, belediyeler ve

Kooperatif ortağının şahsi alacakları yalnızca ortağa ait faiz ve gelir gider farkından payına düşen miktarı ve kooperatifin dağılmasında ortağa düşen payı haczettirebilir (KK m. 19 (6)). KK m. 38/III hükmünde öngörülmüş olan şartların gerçekleştirilmesi sonucunda ortakların sermaye paylarına faiz ödenecek ise ortağın kişisel alacaklısı, söz konusu faizin haczi yoluna başvurabilir²⁸. Bunun yanı sıra, KK m. 38 gereği gelir gider farkının ortaklar arasında bölüşülmesinin öngörülmesi halinde ortağın kişisel alacaklıları tarafından ortaklığa İİK m. 89 hükmü gereği haciz ihbarnamesi göndermek suretiyle ortağın payına düşen tutar haczettirilebilir²⁹. Ortakların kişisel alacaklıları son olarak, KK m. 19 gereği ortağa düşecek tasfiye payının haczettirilmesi yoluna başvurabilir. Ancak bu yola başvurulması için KK m. 83/I hükmü gereği anasözleşmede tasfiye payının ortaklar arasında paylaşılacağına öngörülmüş olması gerekir³⁰. Aksi takdirde tasfiye sonucunda artan tutar Türkiye Millî Kooperatifler Birliği'ne bırakılacağından haciz söz konusu olamaz (KK m. 73/III). Bunlar dışında ortağın kişisel alacaklıların genel hükümler çerçevesinde ortağın kooperatif dışındaki malvarlığına başvurmasına da engel yoktur³¹. Ancak ortağın kooperatifteki payı haczedilemez³². Kişisel alacaklıların doğrudan kooperatif tüzel kişiliğine başvurma imkanı da bulunmaz³³.

C. Sermaye

Kooperatiflerin sermayesi pay tutarlarına bölünmüştür³⁴. Sermaye payların toplamından oluşur. Ancak kooperatiflerde sermaye, anonim ve limited şirketlerden farklı olarak sabit olmayıp, değişken bir niteliğe sahiptir³⁵. Ortakların kooperatife katılmaları ve ayrılmaları sonucunda sermaye kendiliğinden değişim gösterir³⁶.

D. Kooperatiflerin Örgütü

Kooperatifler Kanunu'na göre kooperatifler; genel kurul, yönetim kurulu ve denetçi olmak üzere üç adet zorunlu organa sahiptir.

1. Genel Kurul

Genel kurul tüm ortakları temsil eden en yetkili organ olarak öngörülmüştür (KK m. 42). Maddenin lafzı birtakım yanlış anlaşılmalara yol açacak niteliktedir. Temsil eden ifade-

köylerin zikredilmesi, kooperatiflerin kurulmasında öncülük edecek kamu tüzel kişilerini gereksiz yere sınırlamaktadır. Getirilen değişikliklerle, bu sınırlamaların kaldırılması ve diğer kamu tüzel kişilerinin de kooperatiflere ortak olması imkânı sağlanmaktadır. Sendikalar Kanununun 33 üncü maddesi geniş anlamda yorumlandığında dahi, sendikaların kooperatiflere ortak olabileceği sonucuna varmak mümkün olamamaktadır. Uygulamada oda ve sendikaların kooperatiflere ortak olup olamayacağı konusunda tereddütler yaşanmaktadır. Yapılan bu düzenlemeyle, söz konusu tereddütler de giderilmiş olacaktır”.

²⁸ Uyar, Talih, “Kooperatif Şirketler ile Adi Şirketlerde; “Şirket”ten ve/veya “Şirket Ortağı”ndan Alacaklı Olan Üçüncü Kişilerin “Şirket”i ve/veya “Şirket Ortağı”nı Takip Haklarının Kapsamı”, Ankara Barosu Dergisi, S.1, 2016, s. 527.

²⁹ Uyar, s. 527.

³⁰ Uyar, s. 528.

³¹ Uyar, s. 526.

³² Uyar, s. 527. Yargıtay 12. HD., 30.5.1995, E.7738/K.7820 (Eriş, s. 624-625).

³³ Uyar, s. 528.

³⁴ Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), s. 595.

³⁵ Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), s. 595.

³⁶ Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), s. 595.

si, genel kurulun ortakları temsil etme yetkisine sahip olması bakımından değil tüm ortakların katılma hakkını haiz olması anlamını içermektedir³⁷. Bunun yanı sıra, hükümde en yetkili organ ifadesi kullanılmış olmakla beraber organlar arasında ast-üst ilişkisi bulunmamakta olup bu ifade kendi yetki sınırları içinde münhasır yetkilere sahip olarak temel konularda karar verme yetisine sahip olması sebebiyle öngörülmüştür³⁸.

Genel kurul; anasözleşme değişimi, yönetim kurulu ve denetçiler kurulu üyeleriyle gerektiğinde tasfiye kurulunu seçme, işletme hesabıyla bilanço ve gerektiğinde gelir gider farkının bölüşülmesi hakkında karar alma, yönetim ve denetçiler kurullarını ibra etme, Kanun veya anasözleşme ile genel kurula tanınmış olan konular hakkında karar verme, gayrimenkul alımında ve satımında takip edilecek usul ile alınacak gayrimenkulün niteliğini, yerine ve azami fiyatını, satılacak gayrimenkulün asgari fiyatını belirleme, imalat ve inşaat işlerinin yaptırılma yöntemini belirleme ve yapı kooperatiflerinde kooperatifin ortak sayısı ile yapılacak konut veya işyeri sayısını tespit etme konularında devredilmez yetkiye sahiptir.

2. Yönetim Kurulu

Yönetim Kurulu, kanun ve anasözleşme hükümleri çerçevesinde kooperatifin faaliyetlerini yöneten ve onu temsil eden bir icra organıdır (KK m. 55). Yönetim kurulu en az üç üyeden kurulur. Anonim şirketlerde ETK döneminde geçerli olan en az üç üye kuralı (ETK m. 312), TTK³⁹ ile terk edilmiş olmakla birlikte kooperatifler bakımından söz konusu kural devam etmektedir (KK m. 55 (2)). Yönetim kurulu üyeleri gerçek kişi olabileceği gibi tüzel kişi de olabilir. Yönetim kurulu üyeliğine seçilen tüzel kişilerin temsilcilerinin isimlerini kooperatife bildirmesi gerekir (KK m. 55/III).

Kanun, anonim ve limited şirketlerden farklı olarak yönetim kurulu üyelerinin ve yedeklerinin kooperatif ortağı olmalarını şart koşturmuştur (KK m. 55/II). Böylelikle anonim şirket yönetim kurulu üyeleri bakımından pay sahibi olmayan kişinin yönetim kurulu üyesi olarak göreve başlayabilmesi için ortak sıfatını kazanmasını arayan ETK m. 312/II hükmü TTK m. 359 hükmü ile kaldırılmış olsa da kooperatifler bakımından söz konusu zorunluluk devam etmektedir.

Kanun ayrıca yönetim kurulu üyelerinin Türk vatandaşı olmasını ve aynı türde başka bir kooperatifin yönetim kurulu üyesi olmamasını şart koşturmuştur. Bunun yanı sıra, yönetim kurulu üyelerinin Kanun'da sayılan bazı suçlardan mahkum olmaması bir diğer şart olarak düzenlenmiştir (KK m. 56/III).

Yönetim kurulu üyelerinin hukuki sorumluluğu KK'da düzenlenmediğinden anonim şirket hükümleri uygulama alanı bulur (KK m. 98). Yönetim kurulunun KK m. 58 hükmüne dayanarak yönetim ve temsil yetkisini kısmen veya tamamen kooperatif ortağı bulunmaları şart olmayan müdür veya müdürlere ya da yönetim kurulu üyesine tevdi etmesi halinde de yönetim sorumluluğu devam eder⁴⁰. Kooperatif yöneticilerinin; suç teşkil eden fiil ve hareketlerinden ve özellikle kooperatifin para ve malları bilanço, tutanak, rapor ve başka evrak, defter ve belgeleri üzerinde işledikleri suçlardan dolayı kamu görevlisi gibi cezalandırılacağı öngörülmüştür (KK m. 62/III).

³⁷ Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), s. 660, 662.

³⁸ Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), s. 660, 662-663.

³⁹ TTK m. 359 (1) gereği anonim şirketlerde yönetim kurulu bir veya daha fazla kişiden oluşabilir.

⁴⁰ Bölükbaş, Tonguç, Kooperatif Yöneticilerinin Hukuki ve Cezai Sorumlulukları, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007, s. 30.

3. Denetçi

Denetçiler, genel kurul adına kooperatifin bütün işlem ve hesaplarını denetler (KK m. 65). Genel kurul tarafından denetleme organı olarak en az bir yıl için bir veya daha fazla denetçi seçilir. Genel kurulun yedek denetçiler seçmesi de mümkündür. Denetçi ve yedek denetçilerin kooperatif ortağı olması gerekmez (KK m. 65/II).

Denetçilerin de yönetim kurulu üyelerine benzer şekilde Türk vatandaşı olması ve Kanun'da sayılan belli suçlardan mahkum olmaması gerekir (KK m. 65/III).

E. Ortaklık Sifatının Kazanılması ve Kaybedilmesi

1. Ortaklık Sifatının Kazanılması

Ortak sıfatı, kurucular tarafından kooperatifin kurulması ile aslen kazanılır. Ortaklığın kuruluşundan sonra ortak olarak katılmak isteyen kişilerin ise yönetim kuruluna başvurması gerekir. Ortak olmak isteyen bu kişiler kooperatif anasözleşmesi hükümlerini bütün hak ve borçlarıyla beraber kabul ettiklerini belirten bir yazı ile kooperatif yönetim kuruluna başvurmalıdır (KK m. 8/I). Ortak olmak isteyen bu kişiler yönetim kuruluna yazılı olarak başvurmalıdır⁴¹. Kooperatifin ortaklarına kişisel bir sorumluluk veya ek ödemeler yüklemesi halinde ortak olmak isteğinde bunların kabul edildiğinin açıkça belirtilmesi gerekir (KK m. 8/I).

Ortak olmak üzere kooperatife başvuran kişileri kabul yetkisi yönetim kuruluna aittir. Yönetim kurulu, ortak olmak üzere başvuran kişilerin anasözleşmede yer alan ortaklık şartlarını taşıyıp taşımadıklarını incelemesi gerekir (KK m. 8/II). Yönetim kurulunun kabul beyanının şekline ilişkin herhangi bir hüküm öngörülmemekle beraber başvuran kişiye kabul beyanını bildirmesi gerekir⁴². Ancak kabul beyanının örtülü olması da mümkündür⁴³. Başvuruya ilişkin bir karar alınmasa veya tebliğ edilmese de başvurudan sonra başvuran ile kooperatif arasında bir hukuki ilişki başlamışsa başvuran kişinin ortaklık bakımından zımnen kabul edildiği çıkarımı yapılması mümkündür⁴⁴.

Yapı kooperatiflerinde yönetim kurulu kabul yetkisinde serbest değildir. Kanunda yapı kooperatiflerinde ortak sayısının genel kurulca belirleneceği öngörüldüğünden yönetim kurulu kararlaştırılan sayıyı aşacak şekilde ortak kabul edemez (KK m. 8/III).

Ortaklık sıfatı, payın devralınması sonucu da kazanılabilir. Ortaklık payını devralan kişinin yönetim kuruluna başvurmak suretiyle ortaklığa giriş talep etmesi gerekir (KK m. 8/II). Yönetim kurulu yapacağı inceleme sonucunda gerekli şartların mevcut olduğu kanaatine ulaşırsa kişi, ortak olarak kabul edilir.

Kooperatif ortaklarından birinin ölmesi halinde anasözleşmede gösterilecek şartlarla ölen ortağın mirasçılarının kooperatifte ortak olarak katılmaları sağlanabilir (KK m. 14). Ortaklık sıfatının bu şekilde kazanılması için anasözleşmede buna ilişkin düzenleme olması gerekir.

Anasözleşmede yapılan düzenleme ile ortaklık sıfatının kazanılması, bir taşınmaz malın mülkiyetine bağlı hakların kullanılmasına veya bir teşebbüsün işletilmesine bağlanabilir. Bu durumda taşınmaz veya işletmenin üçüncü kişilere devri ile ortaklık sıfatının bir

⁴¹ Çevik, s. 325-326; Coşkun, s. 115; Eriş, s. 269.

⁴² Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), s. 615; Çevik, s. 331; Üstün/Aydın, s. 91.

⁴³ Yargıtay 11. HD., 11.5.1988, E.1641/K.3240 (Eriş, s. 280-281); Yargıtay 11. HD., 4.12.1989, E.9232/K.6847 (Eriş, s. 284).

⁴⁴ Coşkun, s. 125-126.

hak olarak yeni malike veya işletmeyi alana geçebileceği anasözleşme ile düzenlenebilir (KK m. 15/II).

2. Ortaklık Sifatının Kaybedilmesi

Kooperatiflerde ortaklık sıfatı birçok halde kaybedilebilir. Bunlardan bir kısmı ortağın kendi isteği ile ayrılması halleri olup diğer bir kısım ise kendi arzusu dışında ortaklık sıfatının sona ermesi halleridir.

a. Çıkma

Ortaklık sıfatının kaybedilmesi ortağın kooperatiften çıkması şeklinde olabilir. Ortakların çıkması farklı ihtimallerle gerçekleşebilir.

aa. Bildirim ile Çıkma

Her ortak kooperatiften çıkma hakkına sahiptir (KK m. 10). Bu durum kooperatiflerde açık kapı ilkesinin söz konusu olmasından kaynaklanır⁴⁵. Bu çerçevede her ortak anasözleşme ve Kanun'da öngörülen kurallara uyarak kooperatiften ayrılabilir⁴⁶. Ortağın çıkma hakkını kullanırken sebep göstermesine gerek yoktur⁴⁷.

Ortaklar çıkma haklarını anasözleşmede aksi öngörülmemişse, yönetim kuruluna yapacakları tek taraflı bir yenilik doğuran bir bildirim ile kullanırlar⁴⁸. Bildirim herhangi bir şekle bağlı tutulmamış olup yazılı yapılması ispat açısından daha yararlıdır⁴⁹. Yönetim kuruluna yapılan çıkma bildirimini ile amaç kooperatifin durumdan haberdar olması olduğundan çıkmanın haricen öğrenilmesi durumunda bildirim ihtiyacı duyulmaz⁵⁰.

Çıkma ancak hesap yılı sonunda hüküm ifade etmekte olup, bildirim en az 6 ay önceden yapılması gerekir (KK m. 12).

Kooperatiften çıkma hakkının kullanılması anasözleşme ile sınırlandırılabilir. Anasözleşme ile en çok 5 yıl için çıkma hakkının sınırlandırılması mümkündür (KK m. 11/I). Özellikle kooperatifin niteliğinin haklı gösterdiği hallerde anasözleşmede çıkma hakkının zorlaştırılmasına ilişkin hükümler öngörülebileceği kabul edilmektedir⁵¹. Ancak bu halde dahi haklı ve önemli sebeplerle bu süreden önce ortakların çıkabileceği anasözleşmede düzenlenebilir (KK m. 11/II). Anasözleşme ile ortakların çıkma hakkını 5 yıldan uzun bir süre için kısıtlayan hükümler kısmi butlan yaptırımına tabi tutulup süre 5 yıl olarak kabul edilebilir⁵².

Bir ortağın kooperatiften çıkmasını tamamen yasaklayan hükümler ise geçersizdir (KK m. 11/III). Zira KK m. 10'da da ifade edildiği üzere her ortağın kooperatiften çıkma hakkı vardır. Ancak belirtmek gerekir ki çıkma durumunun kooperatifin varlığını tehlikeye

⁴⁵ Demir, Remziye, Kooperatif Ortağının Hak ve Yükümlülükleri, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020, s. 55; Örnek, s. 48. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), s. 610 vd.

⁴⁶ Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), s. 620.

⁴⁷ Demir, s. 55.

⁴⁸ Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), s. 621; Aykan, Filiz, Kooperatif Üyelüğünden Çıkarılma ve Çıkarılma Kararına İtiraz Davası, Bilge Yayınevi, Ankara, 2007, s. 30; Üstün/Aydın, s. 101; Coşkun, s. 174.

⁴⁹ Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), s. 621; Coşkun, s. 193.

⁵⁰ Can, Mustafa Erdem, "Kooperatif Ortaklığından Çıkma ve Çıkan Kişinin Hakları", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XI, S.1-2, 2007, s. 77.

⁵¹ Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), s. 621.

⁵² Can, s. 76.

düşürmesi halinde ortaklıktan ayrılmak isteyen ortağın haklı ve uygun bir tazminat ödenmesine dair anasözleşmeye hüküm konulabilir. Çıkma sonucunda kooperatifin amacını gerçekleştirmeyecek olması veya mali olarak zor duruma düşecek olması kooperatifin varlığını tehlikeye düşüren hallere örnek olarak verilebilir⁵³.

Ortağın çıkma isteğini anasözleşmeye uygun olarak bildirmesine rağmen yönetim kurulu ortağın çıkmasını kabul etmekten kaçınabilir. Kanun bu durumda ortağa çıkma isteğini noter aracılığı ile kooperatife bildirme hakkı tanımıştır (KK m. 13). Bu durumda yönetim kurulu, ortağın çıkma isteğini reddetsin veya sessiz kalsın her halde ortak noter aracılığıyla yaptığı bildirim tarihi itibarıyla kooperatiften çıkmış kabul edilir⁵⁴. Ortağın bu yöndeki bildirimini yenilik doğurucu niteliğe sahip olup ortaklığa varması ile sonuç doğurur⁵⁵.

ab. Ortaklığın Devri Sonucu Çıkma

Ortaklık sıfatı kooperatif payının devri ile de sona erer. Devir şekli kanunda gösterilmemiştir. Ancak anonim şirketlerde çıplak payın devri usulü burada da uygulanabilir⁵⁶. Böylece payın devri alacağın temlik hükümlerine tabi olup yazılı bir devir sözleşmesi ile gerçekleşir⁵⁷. Ardından payın devrinin pay defterine işlenmesi gerekir⁵⁸.

Payını devreden ortağın söz konusu devri kooperatife bildirmesi çıkma bildirimini niteliğinde olduğu kabul edilebilir⁵⁹. Ancak payı devralan ortağın ortak olarak kooperatife dahil olabilmesi için yönetim kurulunun devralanı ortaklığa kabul etmesi gerekir (KK m. 14/III). Bunun için de yazılı giriş bildirimini doldurarak kooperatif ortaklığa başvurulması gerekir (KK m. 8)⁶⁰. Yönetim kurulu kişinin anasözleşmede öngörülen şartları taşıyıp taşımadığını inceler ve bunun sonucunda kişiyi kabul veya reddeder⁶¹. Zira anasözleşmede kooperatife ortak olma koşulları düzenlenebilir⁶². Payı devralan kişinin Kanun ve anasözleşmedeki şartları taşıması halinde yönetim kurulunun takdir yetkisi olmayıp devralanı ortaklığa kabul etmesi gerekir⁶³. Yönetim kurulu tarafından kabul edilmeyen bir talebin hukuki bir değeri olmayıp devir işlemi yönetim kurulunca kabul edilmedikçe kooperatife karşı hüküm ifade etmez⁶⁴.

⁵³ Aykan, s. 32; Örnek, s. 50.

⁵⁴ Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), s. 622; Çevik, s. 341-342; Örnek, s. 53; Özmen, s. 82; Coşkun, s. 188.

⁵⁵ Yargıtay 23. HD., E. 2012/1449, K. 2012/3338, T. 03.05.2012 (www.lexpera.com.tr).

⁵⁶ Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), s. 625.

⁵⁷ Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), s. 625, 639; Çevik, s. 345-346; Coşkun, s. 213. Yargıtay 11. HD., E. 2009/8307, K. 2011/1579, T. 14.02.2011 (www.lexpera.com.tr).

⁵⁸ Yargıtay 11. HD., 23.8.1978, E.899/K.1572 (Eriş, s. 278).

⁵⁹ Can, s. 77.

⁶⁰ Yargıtay 11. HD., E. 1984/4387, K. 1984/2634, T. 18.06.1984 (www.lexpera.com.tr).

⁶¹ Coşkun, s. 191.

⁶² Yargıtay 11.HD., 13.6.1973, E. 2330/K.2790 (Eriş, s. 275-276).

⁶³ Örnek, s. 43; Çevik, s. 347; Üstün/Aydın, s. 103; Coşkun, s. 191. Yargıtay 11. HD., E. 2003/7918, K. 2004/2402, T. 11.03.2004 (www.lexpera.com.tr).

⁶⁴ Örnek, s. 42-43; Çevik, s. 347; Üstün/Aydın, s. 95, 103. Yargıtay 11. HD., E. 1984/4387, K. 1984/2634, T. 18.06.1984 (www.lexpera.com.tr).

ac. Anasözleşmede Öngörülen Sebeplerle Çıkma

Anasözleşmede düzenlemek suretiyle de ortaklara çıkma hakkı tanınabilir⁶⁵. Anasözleşmede öngörülen söz konusu hükümlerin kanuna aykırı olmaması yeterli olup herhangi bir sebebe dayanması gerekmez⁶⁶.

ad. Ortaklığın Bir Görev, Hizmet veya Taşınmaza Bağlanması

Ortaklık sıfatı bir görev veya hizmetin yerine getirilmesine bağlanabilir. Görev veya hizmetin sona ermesi halinde anasözleşmede aksi düzenlenmemişse ortaklık sıfatı sona erer (KK m. 15/I). Bu halde ortağın çıkması kendiliğinden gerçekleşir⁶⁷. Ancak anasözleşmede düzenleme yapmak suretiyle kooperatifin devam etmesi sağlanabilir. Örneğin amacı sosyal yardımlaşma ve dayanışma olan bir kooperatife ait lokantada aşçı olan kişiye ortaklık sıfatı tanınması halinde görevin sona ermesi ile ortaklık sıfatı da son bulur⁶⁸.

Anasözleşmede düzenlemek suretiyle ortaklık sıfatının kazanılması bir taşınmaz malın mülkiyetine bağlı hakların kullanılmasına veya bir teşebbüsün işletilmesine de bağlanabilir (KK m. 15/II). Bu hallerde anasözleşmede taşınmazın veya işletmenin üçüncü kişilere devredilmesi ile ortaklık sıfatının bir hak olarak yeni malike veya işletmeyi alana geçeceği düzenlenebilir (KK m. 15/II). Böylelikle kooperatifin devamlılığı sağlanacak ve işletme faaliyetlerinin devamıyla kooperatif amacına ulaşma yolunda ilerlemeye devam edecektir⁶⁹. Taşınmaza mülkiyetinin bu şekilde kazanılmasının üçüncü kişilere karşı geçerli olması için tapu siciline bu hususta şerh düşülmüş olması gerekir (KK m. 15/II). Yeni malik, tapu sicilinde şerhin olması halinde kendiliğinden ortak sıfatını kazanır⁷⁰.

ae. Olağanüstü Sebeplerle Çıkma

Genel kurulda alınacak karar ile ortakların kişisel sorumluluklarının ağırlaştırılması veya ek ödeme yükümlülüklerinin konulması mümkündür. Söz konusu genel kurul kararının ilandan itibaren üç ay içinde ortaklar kooperatiften çıktıklarını bildirebilirler (KK m. 52/III). Çıkma beyanı yenilik doğurucu nitelikte olup geriye etkilidir⁷¹. Zira hükümde çıkma beyanının kararın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren hüküm ifade edeceği ifade edilmiştir (KK m. 52/III).

KK m. 84 gereği birleşme sonucunda dağılan kooperatif ortakları bakımından kişisel sorumluluk veya ek ödeme yükümlülükleri doğması halinde de birleşme kararına katılmamış ortakların kararın ilanından itibaren üç ay içinde çıkma bildiriminde bulunma imkanı vardır. Aktif ve pasifleriyle devrolunan bir kooperatif, dağılma kararının tescil edilmesiyle birlikte sona erdiğinden esasen söz konusu ortaklar bakımından gerçek anlamda bir çıkma söz konusu değildir⁷². Zira ortada hukuken bir kooperatif kalmamış olup var olmayan bir kooperatife ortak olunması ve ortaklıktan çıkılması söz konusu olamaz⁷³. Belirtmek gerekir ki KK m. 84 ve m. 85 hükümleriyle bir kooperatifin başka bir kooperatifi devralması ve bir

⁶⁵ Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), s. 624; Demir, s. 61.

⁶⁶ Aykan, s. 38.

⁶⁷ Demir, s. 59; Can, s. 82; Coşkun, s. 240.

⁶⁸ Can, s. 82.

⁶⁹ Aykan, s. 36-37; Coşkun, s. 242.

⁷⁰ Aykan, s. 37.

⁷¹ Aykan, s. 37.

⁷² Can, s. 85.

⁷³ Can, s. 85.

kooperatifin malvarlığının KK m. 85'te sayılan kamu tüzel kişileri veya kamuya yararlı dernekler tarafından devralınması halleri düzenlenmiştir. Ancak kooperatiflerin devralma yoluyla birleşmesi TTK m. 136 hükmü ile de düzenlenmiştir. Aynı hususları düzenleyen bu hükümler bakımından kanunların çatışması durumunun söz konusu olup olmayacağı tartışılabilir⁷⁴.

af. Ortağın Ölümü

Ortağın ölümü üzerine ortaklık sıfatı kendiliğinden sona erer (KK m. 14). Ölüm halinde çıkma, kendiliğinden gerçekleşir⁷⁵. Bu kural kooperatifin bir kişi birliği olmasından kaynaklanır⁷⁶. Ortağın ayrılma payı mirasçılar tarafından talep edilir (KK m. 17). Ölen ortağın mirasçılarının kooperatifte ortak olarak kalmaları da sağlanabilir. Kanun anasözleşmede gösterilecek şartlarla ölen ortağın mirasçılarının kooperatifte ortak olarak kalmalarının sağlanmasına izin vermiştir (KK m. 14/II). Anasözleşmede hüküm olması mirasçıların ortak sıfatını kazanması bakımından zorunlu bir şarttır⁷⁷. Aynı zamanda mirasçıların anasözleşmede öngörülmuş ortaklık şartlarını da taşımaları gerekir⁷⁸.

Kooperatifin başka bir kooperatifle birleşmesi halinde birleşme kararına katılmamış her ortak tarafından kararın ilanından itibaren üç ay içinde çıkma ihbarında bulunulması mümkündür (KK m. 84). Ölen ortağın payının akıbeti hakkında anasözleşmede hüküm bulunmaması halinde pay ölen ortağın mirasçılarına intikal eder⁷⁹. Ancak mirasçıların ortak olması için yönetim kurulunca konunun görüşülüp karar verilmesi gerekir⁸⁰.

b. Çıkarılma

Anasözleşmede ortaklıktan çıkarılma sebepleri düzenlenebilir (KK m. 16/I). Ortaklar anasözleşmede açıkça öngörülmemiş sebeplerle ortaklıktan çıkarılamaz⁸¹. Anasözleşmede çıkarılma sebeplerinin açık ve kesin bir şekilde düzenlenmesi gerekir⁸². Anasözleşmede öngörülen sebepler, ortağın kooperatife karşı yerine getirmesi gereken hukuki yükümlülüklerle ilgili olabileceği gibi ortağın kişiliğinden kaynaklanan nedenler de olabilir⁸³.

Ortağın çıkarılmasında yetkili organ genel kuruldur (KK m. 16/II). Ortaklıktan çıkarılmaya yönetim kurulunun teklifi üzerine genel kurulca karar verilir. Ancak anasözleşme ile ortakların kooperatiften çıkarılması hakkında karar verme yetkisi yönetim kuruluna verilebilir (KK m. 16/II). Çıkarılma kararının gerekçeli olarak toplantı tutanağına ve karar defterine geçirilmesi gerekir (KK m. 16/III). Çıkarılma kararının onaylı örneğinin çıkarılan ortağa tebliğ edilmek üzere, on gün içinde notere tevdi edilmesi gerekir (KK m. 16/III). Çıkarılma kararı notere tevdi edilmeden önce kooperatifi temsili yetkili kişilerce onayla-

⁷⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Sarıkaya, Sinan, "Kooperatiflerin Katıldığı Birleşmelerde Kanunların Çatışmasından Doğan Sorunlar ve Uygulanacak Hükümlerin Tespiti", Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, C.V, S.2, 2019, s.222-242.

⁷⁵ Demir, s. 58; Üstün/Aydın, s. 102.

⁷⁶ Aykan, s. 34; Üstün/Aydın, s. 102.

⁷⁷ Çevik, s. 343; Örnek, s. 44; Üstün/Aydın, s. 96, 102; Coşkun, s. 204.

⁷⁸ Örnek, s. 44; Üstün/Aydın, s. 103.

⁷⁹ Aykan, s. 35; Coşkun, s. 205.

⁸⁰ Aykan, s. 35; Coşkun, s. 205.

⁸¹ Yargıtay 11. HD., 30.4.1992, E.7659/K.5762 (Eriş, s. 447-448).

⁸² Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), s. 627; Çevik, s. 354; Aykan, s. 45; Üstün/Aydın, s. 104; Coşkun, s. 242.

⁸³ Aykan, s. 46.

nır⁸⁴. Kararın tebliği ile ortak, çıkarma kararının niteliği ve gerekçesi hakkında bilgi sahibi olur⁸⁵.

Ortakların çıkarılmalarına yol açacak bir diğer hal de kooperatif sermayesi veya bunlar dışındaki başkaca ödemelerle yükümlü bulunan ortakların kooperatif tarafından yapılan ihtar ve ihbarlara karşı yükümlülüklerini yerine getirmemeleri halinde ortaya çıkar. KK m. 27 gereği kooperatif tarafından gerçekleştirilen ilk isteğe uymayan ve ikinci istemin ardından da bir ay içinde yükümlülüklerini yerine getirmeyen ortakların ortaklık sıfatları kendiliğinden düşer.

Çıkarılmaya ilişkin karar kesinleştikten sonra çıkarılan ortağa ayrılma payı ödenir. Ayrılma payı ortağın ayrıldığı yılın bilançosuna göre hesap edilir (KK m. 17/I).

Kanun çıkarılmasına karar verilen ortağa dava açma hakkı tanınmıştır. Buna göre ortak, kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren üç ay içinde karara karşı itiraz davası açabilir (KK m. 16/III). Dava, kooperatif merkezinin bulunduğu yer asliye ticaret mahkemesinde açılacak olup süre hak düşürücüdür⁸⁶. Kararın yönetim kurulunca verilmiş olması halinde ise ortak, aynı süre içinde genel kurula karşı da itirazını sürebilir. Ortağın itirazı üzerine genel kurul tarafından verilecek karara karşı da itiraz davası açılması mümkündür (KK m. 16/III).

Çıkarılma kararına karşı üç ay içinde genel kurula veya mahkemeye başvurmak suretiyle itiraz edilmemesi halinde çıkarma kararı kesinleşir (KK m. 16/IV). Ortak hakkındaki çıkarılma kararı kesinleşmedikçe yerine yeni ortak alınamaz⁸⁷. Zira hakkında çıkarılma kararı alan ortakların ortaklık hak ve yükümlülükleri, çıkarılma kararı kesinleşmesine kadar devam eder (KK m. 16/V).

Anasözleşmede öngörülmemekle birlikte Kanunda öngörülen sebeplerle ortakların çıkarılması da mümkündür. Ortağın ehliyetini kaybetmesi örnek olarak verilebilir (KK m. 8). Bunun yanı sıra ortaklar diğer bir ortağın kooperatiften çıkarılması için dava açma hakkına sahip değildir⁸⁸.

II. Kooperatiflerin Kuruluşu

A. Genel Olarak Kuruluş

Kooperatiflerin kuruluşu izne tabidir, izin sistemi geçerlidir⁸⁹. Böylece kuruluşta normatif sistemin geçerli olduğu anonim⁹⁰ ve limited şirketlerden farklı olarak kooperatiflerin kuruluşunda izin alınması gerekmektedir. İzin makamı bazı hallerde Ticaret Bakanlığı olacağı gibi Ticaret İl Müdürlükleri de olabilmektedir.

⁸⁴ Örnek, s. 62.

⁸⁵ Yargıtay 11. HD., 2.6.1992, E.1516/K. 7345 (Eriş, s. 451-452).

⁸⁶ Örnek, s. 65-66. Yargıtay 11. HD., E. 2004/12369, K. 2005/9979, T. 19.10.2005 (www.lexpera.com.tr).

⁸⁷ Yargıtay 11. HD., 9.9.1991, E.8472/K.4350 (Eriş, s. 286).

⁸⁸ Yargıtay 11. HD., 5.3.1992, E.4959/K.3236 (Eriş, s. 441).

⁸⁹ Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), s. 602.

⁹⁰ Ticaret Bakanlığı tarafından yürürlüğe konulan, Anonim ve Limited Şirketlerin Sermayelerini Yeni Asgari Tutarlara Yükseltmelerine ve Kuruluşu ve Esas Sözleşme Değişikliği İzne Tabi Anonim Şirketlerin Belirlenmesine İlişkin Tebliğ ile faaliyet konusu bakımından bir kısım şirketin kuruluş ve esas sözleşme değişiklikleri izne tabi tutulmuştur.

Kooperatiflerin kuruluşu da anonim ve limited şirketlerde olduğu gibi ani yolla gerçekleşir⁹¹. Dolayısıyla tedrici yolla kooperatif kurulması söz konusu değildir. Kuruluşta aynı veya nakdi sermaye getirilmesi mümkündür⁹².

B. Kuruluş Aşamaları

Kooperatiflerin kuruluşu anasözleşmenin hazırlanması, kuruluş için gerekli iznin alınması ve tescil aşamalarını içerir.

1. Anasözleşmenin Hazırlanması

Anasözleşme kurucular tarafından hazırlanır⁹³. Kurucuların kim olduğu KK'da tanımlanmamış olmakla birlikte TTK'nın anonim şirketlere ilişkin hükümlerinden faydalananarak, pay taahhüt ederek esas sözleşmeyi imzalayan gerçek ve tüzel kişiler olarak ifade edilebilir (TTK m. 337 (1)). Kooperatiflerin en az yedi ortakla kurulması öngörüldüğünden anasözleşme, en az yedi ortak tarafından ve ticaret sicili müdürlüğünde yetkilendirilmiş personel huzurunda imzalanmalıdır (KK m. 2). KK m. 2'de yapılan değişikliklerle anasözleşmenin noter tarafından onaylanma zorunluluğu kaldırılmış olup, Ticaret Sicili Müdürlüğü'nde yetkilendirilmiş personel huzurunda imzalanması yeterli kılınmıştır. Ayrıca, yapı kooperatifleri ile konusu taşınmaz mal temlik içeren diğer kooperatiflerin anasözleşmelerinde ortaklara taşınmaz mal temlik edileceğine ilişkin taahhütler başkaca bir resmi şekil aranmaksızın geçerli kabul edilmiştir (KK m. 2 (2)).

Anasözleşmeler kurucular tarafından genellikle Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan (KK m. 88) örnek ana sözleşmelerden yararlanılarak oluşturulmaktadır⁹⁴. Ancak örnek anasözleşmeleri kullanma zorunluluğu yoktur⁹⁵. KK m. 4 hükmündeki öngörülen kayıtlara yer verilmesi ve kanunun emredici hükümlerine uyulması şartıyla, kurucular tarafından arzu ettikleri şekilde anasözleşme düzenlenebilir⁹⁶. Ancak örnek anasözleşmelerin kullanılması durumunda kuruluş izninin Ticaret İl Müdürlüğü'nden değil, Ticaret Bakanlığı'ndan alınması gerekir⁹⁷. Zira bu durumda Bakanlık tarafından kanuna uygunluk incelemesi yapılması gerekir⁹⁸. Örnek anasözleşmelerin kullanılması ancak aynen kabul edilmemesi, üzerinde birtakım değişiklikler yapılması da mümkündür. Bu durumda da örnek anasözleşmede yapılacak farklı düzenlemelerin kanun ve mevzuat hükümlerine uygun olması zorunlu olup bu konuda Ticaret Bakanlığı tarafından söz konusu kayıtların uygunluğa ilişkin görüş alınması gereklidir⁹⁹.

Kooperatif anasözleşmesi MERSİS üzerinden düzenlenerek sistem üzerinden ticaret sicil müdürlüğüne gönderilir¹⁰⁰. Bu işlemin ardından kuruluş izni almak için gerekli olan

⁹¹ Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), s. 602.

⁹² Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), s. 602; Çevik, s. 254 vd.

⁹³ Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), s. 603.

⁹⁴ Özmen, s. 41; Coşkun, s. 72.

⁹⁵ Çevik, s. 237; Üstün/Aydın, s. 67.

⁹⁶ Çevik, s. 237; Üstün/Aydın, s. 67.

⁹⁷ Çevik, s. 238; Özmen, s. 43. <https://ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/kooperatif-nasil-kurulur>. Bu nedenle çalışmamızda duruma göre ticaret sicil müdürlüklerini veya Ticaret Bakanlığını ifade etmek için "izin mercii" ibaresi kullanılmıştır.

⁹⁸ Çevik, s. 238.

⁹⁹ Çevik, s. 261.

¹⁰⁰ Coşkun, s. 83.

sayıda anasözleşmenin ticaret sicil müdürlüğünde yetkilendirilmiş personel huzurunda kurucular tarafından imzalanması gerekir¹⁰¹.

Anasözleşmede bulunması zorunlu kayıtlar kanunda gösterilmiştir. Buna göre kooperatif anasözleşmesinde; kooperatifin adı ve merkezi, kooperatifin amacı ve çalışma konuları, ortaklık sıfatını kazandıran ve kaybettiren hal ve şartlar, ortakların pay tutarı ve kooperatif sermayesinin ödenme şekli, nakdi sermayenin en az 1/4 nün peşin ödenmesi, ortakların aynı sermaye koyup koymayacakları, kooperatiflerin yükümlerinden dolayı ortakların sorumluluk durumu ve derecesi, kooperatifin yönetici ve denetleyici organlarının görev ve yetki ve sorumlulukları ile seçim tarzları, kooperatifin temsiline ait hükümler, yıllık gelir gider farklarının, hesaplama ve kullanma şekilleri ve kurucuların adı, soyadı iş ve konut adreslerinin bulunması zorunludur (KK m. 4). Bu kayıtlara ek olarak, yapı kooperatifleri ile konusuna taşınmaz mal devri dahil olan kooperatiflerin anasözleşmelerinde ortaklara taşınmaz mal devredileceğine ilişkin taahhüdün yer alması gerekir (KK m. 2).

Zorunlu kayıtları yanı sıra kanunda ortakların anasözleşmeye koyabileceği ihtiyari kayıtlara da yer verilmiştir. Genel kurul toplantısı, kararların alınması, oyların kullanılması hakkındaki hükümler, kooperatifin çalışma şekline dair esaslar, kooperatifin birliklerle olan ilişkileri, kooperatifin diğer bir kooperatifle birleşmesine ait hükümler ve kooperatifin süresi gibi hususlara da anasözleşmede yer verilmesi mümkündür (KK m. 5).

KK m. 6 hükmünde, anasözleşmede genel kurulun çağrılmasında kolay usul ve kooperatifin çalışma konusu ile ilgili olarak hüküm bulunmaması halinde söz konusu boşluğu dolduracak iki adet yorumlayıcı hükme yer verilmiştir. Böylece anasözleşmede söz konusu hususlara yer verilmediği takdirde KK m. 6 hükmünde öngörülen kurallar uygulanacaktır. Öngörülen hükümlerden ilki; genel kurul, kooperatifi temsile yetkililer tarafından imzalanan taahhütlü mektuplarla veya mahalli gazete ile köylerde ise yazılı olarak imza karşılığı toplantıya çağrılır (KK m. 6/I). Böylece genel kurulun kimler tarafından ve ne şekilde toplantıya çağrılacağı öngörülmüştür. Diğer bir hükme göre ise kooperatifin faaliyeti, amacı ve çalışma konusu ile sınırlıdır (KK m. 6/II). Bu hüküm ile de kooperatiflerin amaç ve çalışma konusu dışında faaliyet gösteremeyecekleri ifade edilmiştir¹⁰². Ancak belirtmek gerekir ki kooperatifin amaç çalışma konusu dışında işlemler yapması halinde söz konusu işlemler yokluk yaptırımına tabi tutulmaz¹⁰³. Zira KK'da ultra vires ilkesi öngörülmemiş olup KK m. 98 hükmü ile TTK'nın anonim şirketlere ilişkin kurallarının uygulandığı kooperatifler bakımından bu ilkenin söz konusu olamayacağı açıktır¹⁰⁴.

2. İzin

KK m. 3 hükmünde kooperatiflerin kuruluşuna Bakanlık tarafından izin verileceği öngörülmüştür. Kanun'a eklenen Ek 1. maddede Kanunda geçen Bakanlık isimlerinin 'ilgili bakanlık' şeklinde anlaşılması gerektiği ifade edilmiştir. Ardından Ek 1. maddeye ilgili bakanlık deyiminden, Kanun kapsamındaki tarımsal amaçlı kooperatifler ve üst kuruluşları için Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, yapı kooperatifleri ve üst kuruluşları için Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ve diğer kooperatifler ve üst kuruluşlar için ise Sanayi ve Ticaret Bakanlığı anlaşılacağı ifadesi eklenmiştir. Böylelikle kooperatiflerin kuruluş izni, ilgili kooperatifin

¹⁰¹ Coşkun, s. 83.

¹⁰² Yargıtay 15. HD., 21.12.1997, E.1764/K.2216 (Eriş, s. 23-24).

¹⁰³ Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), s. 606.

¹⁰⁴ Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), s. 606.

konusuna göre Ticaret Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından verilir¹⁰⁵.

Kural, Bakanlıkça izin verilmesi olmakla birlikte uygulamada kooperatiflere kuruluş izni genellikle Ticaret İl Müdürlüğü tarafından verilmektedir. Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan örnek anasözleşmelerin kabul edilmemesi durumunda izin Ticaret Bakanlığı'ndan alınır¹⁰⁶.

a. İzin Sistemi

Kurucular tarafından Merkezi Sicil Kayıt Sistemi (MERSİS) üzerinden ticaret siciline başvurulması gerekir¹⁰⁷. Kurucular, kuracakları kooperatif türüne ilişkin seçim yaparak sistemde yer alan örnek anasözleşmelerden yararlanabilirler¹⁰⁸.

b. İzin Merciiine Sunulacak Belgeler

Kooperatife kuruluş izninin verilmesi hususunda, izin merciiine (Ticaret Bakanlığı veya Ticaret İl Müdürlüğü) birtakım belgelerin sunulması gerekir. İzin merciiine şu belgelerin sunulması gerekir¹⁰⁹;

ba. İzin (başvuru) Dilekçesi

İzin dilekçesi kurucular tarafından kooperatif kurmak istediklerini beyan eden bir dilekçe düzenlenir¹¹⁰. İzin dilekçesinin tüm kurucularca imzalanması gerekmez, kurucular adına içlerinden birinin imza atması yeterlidir¹¹¹. Dilekçe; aslı izin merciiine sunulmak, sureti ise kooperatifteki kuruluş dosyasında saklanmak üzere iki adet düzenlenir¹¹². Dilekçeye kurucuların iki adet nüfus cüzdanı örnekleri ile ikametgah belgelerinin de eklenmesi gerekir¹¹³.

bb. Anasözleşme

Dilekçeye anasözleşmenin eklenmesi gerekir. Buna göre, altı adet anasözleşmenin izin merciiine sunulması gerekir¹¹⁴. En az yedi kurucu tarafından imzalanmış ve noterce onaylanmış anasözleşme teslim edilir¹¹⁵.

¹⁰⁵ Coşkun, s. 77.

¹⁰⁶ Çevik, s. 261; Özmen, s. 43. <https://ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/kooperatif-nasil-kurulur>

¹⁰⁷ Özmen, s. 41.

¹⁰⁸ Özmen, s. 41.

¹⁰⁹ <https://ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/kooperatif-nasil-kurulur>

¹¹⁰ Çevik, s. 258; Özmen, s. 42.

¹¹¹ Çevik, s. 258; Coşkun, s. 82.

¹¹² Coşkun, s. 82.

¹¹³ Coşkun, d. 83.

¹¹⁴ Kurucuların imzasını taşıyan iki adet anasözleşmenin ticaret sicili müdürü onaylı olması, diğer dört tanesinin onaylı anasözleşmeden fotokopi çekilmiş olması yeterli görülmüştür (<https://ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/kooperatif-nasil-kurulur>)

¹¹⁵ Coşkun, s. 82-83.

bc. Kuruluş Bilgi Formu

İl Müdürlüğünden matbu bir form olarak temin edilecek olan kuruluş bilgi formu da dilekçeye eklenmesi gereken bir diğer belgedir¹¹⁶. Kuruluş bilgi formunda kooperatifin unvanı, adresi, kurucu ortak sayısı, eğer var ise telefonu ve ilk yönetim ve denetim kurulu üyelerinin kimlik bilgileri yer alır¹¹⁷.

bd. Banka Dekontu

Nakden taahhüt edilen sermayenin en az 1/4'ünün kurulmakta olan kooperatif adına, bir bankada açılan özel bir hesaba yatırıldığını gösteren banka dekontunun da alınması gerekir¹¹⁸.

be. Adli Sicil Belgesi

İlk yönetim ve denetim kurulu üyelerine ait olmak üzere adli sicil belgesinin de verilmesi gerekir¹¹⁹. Adli sicil belgesi, başvuru tarihi itibari ile son altı ay içerisinde alınmış olmalıdır.

bf. Yazılı Taahhütname

Yönetim ve denetim kurulu üyelerinin birbirleri ile akraba olmadıkları ve yönetim kurulu üyelerinin de aynı türde başka bir kooperatifin yönetim kurulu üyesi olmadıklarını içeren ortak imzalarının yer aldığı güncel bir yazılı taahhütnamenin sunulması gerekir¹²⁰.

bg. Diğer belgeler

Kurucular arasında kamu veya özel hukuk tüzel kişinin bulunması halinde, bunların amaçları bakımından kooperatifle ilgilendiklerini gösteren anasözleşme, tüzük, vakıf senedi gibi bilgi veya belgeler verilmelidir. Söz konusu tüzel kişinin kurucu ortak olabilmesine ilişkin herhangi bir engelin bulunmaması halinde, özel hukuk tüzel kişisini temsilci edecek gerçek kişiyle ilgili olarak yetkili organca alınacak atama kararının noter tasdikli sureti; kamu hukuk tüzel kişisi tarafından ise temsilci isimlerinin yer aldığı resmi yazı verilmelidir. Bunlara ek olarak kooperatifin türüne göre ilgili Bakanlıkça ek belgeler de talep edilebilir¹²¹.

c. İzin Mercii Tarafından Yapılan İnceleme

Kuruluş başvuruları izin mercii tarafından şekli ve esas bakımından iki yönlü olarak incelenir¹²². Şekli yönden inceleme, sayılan belgelerin mevcut olup olmadığı ve bu belgeler ile anasözleşmenin genel olarak kabul gören şekilleri içerip içermediği yönünde gerçekleştirir¹²³. Esas yönünden ise anasözleşmenin KK'nın emredici hükümlerine aykırılık taşıyıp taşımadığı ve KK gereği anasözleşmeye konulması zorunlu hükümleri içerip içermediği

¹¹⁶ Özmen, s. 42.

¹¹⁷ Coşkun, s. 83.

¹¹⁸ Çevik, s. 259; Coşkun, s. 83.

¹¹⁹ Coşkun, s. 82.

¹²⁰ Özmen, s. 42-43.

¹²¹ Coşkun, s. 83.

¹²² <https://ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/kooperatif-nasil-kurulur>

¹²³ Coşkun, s. 83.

incelenir¹²⁴. Anasözleşmede zorunlu kayıtlara yer verilmemesi veya emredici hükümlere aykırı davranılması durumunda yetkili mercii tarafından kuruluşa izin verilmemesi ve ticaret siciline tescilden kaçınılması gerekir¹²⁵. Eksik belgelerin bulunması halinde eksikliklerin tamamlanması, kanunun emredici hükümlerine aykırılık var ise düzeltilmesinin istenmesi ve gerekli değişikliklerin yapılmasının ardından kuruluş izninin verilmesi gerekir¹²⁶. Anasözleşmenin kanunun emredici hükümlerine uygun olarak düzenlenmiş olması halinde izin verilmekten imtina edilemez¹²⁷.

Kooperatifin gerekli iznin alınamaması, ortaklar arasında anlaşmazlıklar çıkması gibi sebeplerle kurulamaması halinde ortaklığa sermaye olarak getirilen değerler kuruculara iade edilir¹²⁸.

3. Tescil

Kooperatif, merkezinin bulunduğu yer ticaret siciline tescil ve ilan olunur (KK m. 3). Kooperatif tescil ile tüzel kişilik kazanır¹²⁹. Tescilden önce kooperatif adına işlem yapanlar bunlardan şahsen ve müteselsilen sorumludur (KK m. 7)¹³⁰. Tescile ilişkin olarak KK'da öngörülmeven hususlar bakımından TTK hükümlerinin uygulanması gerekir (KK m. 98).

Tescil talebi ilgililer, temsilcileri veya hukuki halefleri tarafından yetkili sicil müdürlüğüne yapılır (TTK m. 28). Talebin Ticaret Sicili Yönetmeliği'nin 22. maddesi gereği yetkili organ veya temsilciler tarafından yapılması gerektiğinden kooperatifin ilk yönetim kurulu üyelerince yapılması gerekir¹³¹.

Talep, bir dilekçe ile gerçekleşir (TTK m. 28, 29). Başvuru yazılı şekilde yapılabilirceği gibi elektronik ortamda da yapılabilir¹³². Tescile ilişkin başvuruda izin merciine sunulacak olan tescil talep dilekçesi ekinde; kurucuların imzaları ticaret sicili müdürü tarafından onaylanmış kooperatif anasözleşmesi, kooperatif kuruluşuna izin veren makamın izin yazısı ve kooperatifi temsil ve ilzama yetki verilen kişilerin ticaret sicili müdürü huzurunda kooperatif unvanı altında atılmış imza beyannameleri ile gerekli görülen diğer belgelerin yer alması gerekir (TSY m. 109). İlgililer tarafından tescil dilekçesi ve imzalara ait belgelerden ayrı olarak bir de kooperatifin unvanı, sermayesi, merkezi, kooperatifin kuruluş tarihi açıkça gösterildiği bir taahhütname istenir¹³³. Taahhütnamedeki bilgilerin doğru olduğu, aksinin tespit edilmesinde sorumluluğun taahhütnameyi imzalayan kişi ya da kişilere ait olduğunun yazılarak imzalanması gerekir¹³⁴. Taahhütnameye yer alması gereken bilgilerin başvuru dilekçesinde belirtilmesi halinde ayrıca taahhütname verilmesi gerekmez¹³⁵. Kuruluşun ticaret siciline tescili işleminin yapılmasının ardından ilgililere sicil müdürü tarafından sicil belgesi verilir (TSY m. 16).

¹²⁴ Çevik, s. 239 vd.; Coşkun, s. 83.

¹²⁵ Çevik, s. 239 vd.

¹²⁶ Coşkun, s. 83.

¹²⁷ Çevik, s. 262.

¹²⁸ Çevik, s. 287.

¹²⁹ Çevik, s. 275; Üstün/Aydın, s. 88; Özmen, s. 44.

¹³⁰ Yargıtay 11. HD., 31.10.1986, E. 4724/K.5661 (Eriş, s. 266).

¹³¹ Coşkun, s. 84.

¹³² Coşkun, s. 84.

¹³³ <https://ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/kooperatif-nasil-kurulur>

¹³⁴ <https://ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/kooperatif-nasil-kurulur>

¹³⁵ <https://ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/kooperatif-nasil-kurulur>

Tescil süresi 15 gündür (TTK m. 30 (1)). Ticaret sicil müdürlüğünün yetki alanı dışında oturanlar için ise süre 1 aydır. Tescil talep süresi, kuruluş izninin alınmasından itibaren başlar (TTK m. 30 (2)).

Çözümü bir mahkeme kararına bağlı olan veya sicil müdürünce kesin olarak tescilinde duraksanan olguların varlığı halinde ilgililerin talebi doğrultusunda geçici tescil yapılabilir. Ancak, ilgililerin üç ay içinde mahkemeye başvurduklarını veya aralarında anlaşmalarını ispat etmemeleri halinde geçici tescil resen silindiğinden buna uygun hareket edilmesi gerekir. Mahkemeye başvurulmuş ise kesinleşmiş olan hükmün sonucuna göre işlem yapılır. (TTK m. 32 (4)).

Sicil müdürü tescil için aranan kanuni şartların var olup olmadığını, şirket sözleşmesinin emredici hükümlere aykırı olup olmadığını ve sözleşmenin kanunen bulunması zorunlu hükümleri içerip içermediğini denetler (TTK m. 32). Tescil edilecek hususların gerçeği tam olarak yansıtması, üçüncü kişilerde yanlış izlenim yaratacak nitelik taşımaması ve kamu düzenine aykırı olmaması gerekir (TTK m. 32 (3)).

İnceleme sonucunda tescil için KK veya TSY'de öngörülen şartlarda eksiklikler olması gibi durumlarda müdürlükçe bu hususların ilgililere bildirilmesi ve eksikliklerin tamamlanması için otuz günden fazla olmamak üzere uygun bir süre tayin edilmesi gerekir (TSY m. 34 (2)). Ancak verilen sürenin sonuna kadar eksikliklerin düzeltilmemesi halinde tescil talebi reddedilir.

Tescil talebinde, tescile ait bir istemde tamamlanması gerekli eksikler olması veya istemin kısmen veya tamamen reddinin gerektiği hallerde, Müdürlük tarafından istemin konusu ile reddedilme sebepleri gösterilmek suretiyle karar verilerek dilekçeyi veren ilgiliye tebliğ edilir (TSY m. 35).

Sicil müdürlüğü tarafından verilen red kararına karşı ilgililerce kararın tebliğinden itibaren sekiz gün içinde, sicilin bulunduğu yerde ticari davalara bakmakla görevli asliye ticaret mahkemesine dilekçe ile itiraz edilebilir (TTK m. 34 (1)).

4. İlan

KK m. 3 hükmü gereği tescil ve ilan edilecek hususlar; ana sözleşme tarihi, kooperatifin amacı, konusu ve varsa süresi, kooperatifin unvanı ve merkezi, kooperatifin sermayesi ve bunun nakdi kısmına karşılık olarak ödenen en az miktar ve her ortaklık payının değeri, ortaklık payı belgelerinin ada yazılı olduğu, aynı sermaye ve devralın akçalı kıymetlerle işletmelerin neden ibaret oldukları ve bunlara biçilen değerler, kooperatifin ne suretle temsil olunacağı ve denetleneceği, yönetim kurulu üyeleriyle kooperatifi temsile yetkili kimselerin ad ve soyadları, kooperatifin yapacağı ilanların şekli ve anasözleşmede de bu hususta bir hüküm varsa yönetim kurulu kararlarının pay sahiplerine ne suretle bildirileceği ve kooperatifin şubeleridir.

KK m.3 hükmü gereği tescil edilen hususlar, Türkiye Ticaret Sicil Gazetesi'nde ilan edilir. İlan ile kuruluş üçüncü kişiler bakımından hüküm ifade etmekle beraber TTKm.36(3) hükmünde ifade edilen sicilin olumlu etkisi devreye girer¹³⁶. Kooperatifler Kanunu, anonim şirket ve limited şirketlerde sicilin olumlu etkisini sınırlayan TTK m. 354, ve 587'de öngörülen hükümlere benzer bir hüküm içermemektedir. Kooperatifler bakımından benzer bir sınırlama hükmüne yer verilmediği için KK m.3 belirtilen anasözleşmenin tescile tabi hu-

¹³⁶ Kıran, Süleyman, Ticaret Sicilinde Görünüşe Güvenin Başlangıç Anına İlişkin Bir Değerlendirme, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/ViewPDF-ticaret-sicilinde-gorunuse-guvenin-baslangic-anina-iliskin-bir-degerlendirme-1863>, (Son Ziyaret:16.01.2021).

susları sicilini olumlu hükmünden yararlanır. Üçüncü kişiler tescil edilmiş bu hususları örneğin kooperatifin ne suretle temsil edileceği gibi, bilmediklerini iddia edemezler.

Sonuç

Kooperatifler TTK'da ticaret ortaklıkları arasında sayılmakla birlikte diğer ticaret ortaklıklarından oldukça farklı yönere sahiptir. Kuruluş usulü de bu noktada diğer ortaklıklardan ayrılmaktadır. Kooperatiflerin kuruluşu KK hükümlerinde özel olarak düzenlenmiş olup diğer ticaret ortaklarından farklı birtakım usuller benimsenmiştir. Bu farklılıklardan en önemlisi de kooperatiflerin kuruluşunda izin sisteminin benimsenmesi ve Bakanlığın yoğun denetiminin söz konusu olmasıdır.

Kooperatifler ile diğer ticaret şirketleri arasındaki farklılıklar birtakım tartışmalı hususlara da yol açmıştır. Bunlardan biri de kooperatiflerin tacir olup olmadığına ilişkindir. Kooperatiflerin tacir niteliğine sahip olup olmadığına ilişkin öğretilerdeki tartışmalar uzun yıllardır devam etmektedir. 5146 sayılı Kanun ile KK'da yapılan değişiklik sonucunda kooperatif, teşekkül ifadesi yerine ortaklık şeklinde tanımlanmıştır. TTK m. 124 hükmünde de kooperatifler, ETK m. 136 hükmünde olduğu gibi ticaret şirketleri arasında sayılmıştır. Ancak belirtmek gerekir ki KK'da kooperatifin tanımına ilişkin yapılan değişiklik ve TTK m. 124 hükmünde kooperatiflerin halen ticaret ortaklığı sayılması hususları söz konusu tartışmaları neticeye ulaştırma açısından yetersiz kalmıştır. TTK m. 124 hükmü zorlama bir hüküm olup uygulamada da güçlükler yol açabilecek niteliktedir. Bu düzenleme yerine özel kanun olan KK'da ilgili hükümler düzenlenerek gerekli noktalarda TTK'ya atıf yapma yolu tercih edilmeliydi. Ancak mevcut düzende TTK hükümleri ile KK hükümlerinin birlikte değerlendirilmesi faydalı olacaktır. Olan hukuk açısından TTK m. 124 ve diğer birçok maddesindeki hükümlerden kooperatiflerin ticaret şirketi sayılması gerektiği kanaatindeyiz. Ancak bu konudaki tartışmalara içtihatı birleştirme kararının son vereceğine ve uygulamaya ışık tutacağını da belirtmek isteriz.

KAYNAKÇA

Arpacı, Abdülkadir, Açıklamalı-İçtihatlı Kooperatifler Kanunu ve Uygulaması, Temel, İstanbul, 1990.

Aykan, Filiz, Kooperatif Üyeliğinden Çıkarılma ve Çıkarılma Kararına İtiraz Davası, Bilge Yayınevi, Ankara, 2007.

Bahtiyar, Mehmet, Ortaklıklar Hukuku, Güncellenmiş 13. Bası, Beta, İstanbul, 2019.

Bölükbaş, Tonguç, Kooperatif Yöneticilerinin Hukuki ve Cezai Sorumlulukları, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007.

Can, Mustafa Erdem, "Kooperatif Ortaklığından Çıkma ve Çıkan Kişinin Hakları", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XI, S.1-2, 2007.

Coşkun, Mahmut, Kooperatifler Hukuku, Seçkin, Ankara, 2019.

Çalışkan, Merdan, "Yapı Kooperatiflerinde Yabancıların Ortaklığı", Mali Çözüm, Eylül-Ekim, 2010.

Çevik, Orhan Nuri, Kooperatifler Hukuku Uygulaması ve İlgili Mevzuat, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 1999.

Demir, Remziye, Kooperatif Ortaklığının Hak ve Yükümlülükleri, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020.

Eriş, Gönen, Açıklamalı-İçtihatlı Uygulamalı Kooperatifler Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1998.

Kıran, Süleyman, Ticaret Sicilinde Görünüşe Güvenin Başlangıç Anına İlişkin Bir Değerlendirme, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/ViewPDF-ticaret-sicilinde-gorunuse-guvenin-baslangic-anina-iliskin-bir-degerlendirme-1863>, (Son Ziyaret:16.01.2021).

Kırca, İsmail, “Kooperatiflerin Tacir Niteliği Hakkında Yargıtay’ın Tutumu: Kanuna Aykırı Yorum Mu Yoksa Örtülü Boşluk Doldurma Gayreti Mi?”, BATİDER, C. XXXIII, S. 2, 2017, s. 5-25.

Örnek, Özge, Yargıtay Kararları Işığında Kooperatif Ortaklarının Hakları, Yükümlülükleri ve Sorumlulukları, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020.

Özmen, Kemal, Açıklamalı-Uygulamalı-İçtihatlı Kooperatifler, Güncellenmiş 5. Baskı, Seçkin, Ankara, 2018.

Poroy, Reha/Tekinalp, Ünal/Çamoğlu, Ersin, Ortaklıklar Hukuku II, Yeniden Yazılmış 13. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2017.

Sarıkaya, Sinan, “Kooperatiflerin Katıldığı Birleşmelerde Kanunların Çatışmasından Doğan Sorunlar ve Uygulanacak Hükümlerin Tespiti”, Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, C.V, S.2, 2019, s.222-242.

Topaloğlu, Mustafa, “Yabancı Yatırımcıların Türkiye’de Şirket Kurması ve Hisse Devralması”, Ed: Sarı, Selahattin / Balcılar, Mehmet / Gencer, H.Alp, INTERNATIONAL CONFERENCE ON EURASIAN ECONOMIES 2019, Famagusta Turkish Republic of Northern Cyprus 11-13 June 2019, s.338-342.

Uyar, Talih, “Kooperatif Şirketler ile Adi Şirketlerde; “Şirket”ten ve/veya “Şirket Ortağı”ndan Alacaklı Olan Üçüncü Kişilerin “Şirket”i ve/veya “Şirket Ortağı”nı Takip Hakkının Kapsamı”, Ankara Barosu Dergisi, S.1, 2016.

Üstün, Yusuf/Aydın, Muhittin, Kooperatifler Hukuku, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2014.